BAQSISHILIQ KÓREM ÓNERINIŃ TÁRBIYALIQ ÁHMIYETI

Tilewmuratova Mexriban
Ózbekistan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat instituti Nókis filialı "Baqsıshılıq hám dástanshılıq" qánegeligi 2-kurs studenti

Annotaciya; Bul maqalada baqsıshılıq hám dástanshılıqtıń rawajlanıwı hám qaraqalpaq xalqınıń baqsıları ham olar atqarǵan namalar haqqında sóz etiledi.

Gilt sózler: baqsıshılıq, ilim, xalıq, duwtar, muzıka, kórkem óner, folklor.

Baqsıshılıq xalıq awizeki dóretpesiniń jarqin kórgizbesi. Onda hár bir xalıqtin ótmishi, ruxiyati, mintaliteti, qádiryatlari, úrip-ádetleri hám miyraslari sáwlelenedi. Sol múnasebetten bul názik sanaat jaratilip bolińgan bárshe ellerde mádeniy miyras járdeminde sóz etiledi hám joqari bahalaniladi. Baqsıshılıq kórkem óneri qaraqalpaq xalqınıń ásirler dawamında qáliplesken hám rawajlańgan, zaman menen birge óz qunlılıǵın joǵaltpay kiyatırǵan kórkem óneriniń úlken milliy atqarıwshılıq janrı bolıp tabıladı. Baqsı sózine táriypti sózlikte tómendegishe túsinik bildirilgen: baqsı – túrkiy tilles xalıqlarınıń iri kólemli dástanların atqarıwshı hám dóretiwshi. Baqsılar duwtar shertip lirikalık-epikalıq dástanlardan «Ǵárip ashıq», «Góruǵlı», «Dáwletiyarbek», «Sayatxan-Hámire», «Ashıq Nájep» hám t.b. dástanlardı atqarǵan.

Haqıyqatında da baqsıshılıq kórem óneriniń rawajlanıw tariyxı óz aldına bir ilimtanıw bolıp esaplanadı. Qaraqalpaq xalqınıń fol'klor janrınıń rawajlanıw hám saqlanıp qalıwında úlken ilimiy derek bolǵan. Baqsıshılıq tek ǵana xalıq dóretiwshiliginiń rawajlanıwı ushın xızmet etpesten, dástanlardaǵı atama orınları – geografiya, tariyx, qosıqları – muzıka, teatr, ádebiyat, filosofiya, filologiya, rejissuranıń qáliplesiwinde úlken ilimiy-ámeliy faktlerge iye bolıp, usı tarawlardı rawajlandırǵan. Búgingi kúnde mámleketimizde ózbek hám qaraqalpaq milliy baqsıshılıq hám dastanshiliq k órkem óneriniń milliy qádiryatlarin asrap-abaylap hám rawajlandiriw, keń túrde járyalap jas ávladlarimizdiń qálbine bul k órkem óner túrine húrmet hám itibar sezimlerin kúsheytip túrli xalıqlar ortasinda dosliq hám tatiwliqti baylanislarin bekkemlew mádeniy hám milliy múnásebetler tuwrali xalıqlar ortasinda jánede keńeytiriwge ayriqsha itibar qaratilmaqta.

Mámleket basshisinin 2015-jil 14-mayda qabil qilińgan " baqsıshılıq k órkem ónerin jánede rawajlandiriwdin shara ilájlari tuwrisinda"ǵi qarari mámleketimizde xalqimiz mádeniyatiniń elede rawajlanıwına hám keleshek ávlatlarimizǵa keń túrde jetkerip beriwge imkániyatlar jaratildi. Atap aytatuǵin bolsaq Parijda YuNESKO názik máterialliq miyraslardi qorǵaw boyinsha Húkimetlerara komitetiniń XVI sassiyasi bolip ótti. Oniń jumisinda qatnasqan Ózbekstan delegatsiyasiniń " baqsıshılıq k órkem óneri" insaniyattin máterialliq miyraslari Reprezentativ dizimine kirgiziw haqqindaǵi usinis da dawisqa qoyildi hám kelisimler menen tastiyiqlandi. Ózbekstan YuNESKO jumislari boyinsha milliy komissiyasi tárepinen tayarlanip , 2020-jilda YuNESKOǵa usinis etilgen bul ázeliy qádiriyatimiz keleside xalıq araliq jámiyetshilik itibarinda rawajlanadi.

baqsıshılıq- eki ulli dárya, Jayxun hám Sayxun araliǵindaǵi civilizatsiyalardi jaratiw qúdiretine iye bolǵan ulli babalarimizdan miyraslar. Gárezsizlik jillarinda milliy ózligimiz qayta tiklenip, sońgi jillarda bolsa bul materialliq hám máterialliq miyraslarimiz dúnyaǵa keń jirlaw etilip atir.

Atap aytqanda, Ózbekstan birlespesi hám YuNESKO birlespesi baqsıshılıq k órkem óner sebepli bizlerge jetip kelgen Alpamis dástaniniń 1000 jilliǵi jáhánde keń bayramladi. 2018-jilda Prezident Shavkat Mirziyoyev baslamasi menen N ókis hám Termiz qalalarinda Xalıq araliq

baqsıshılıq festivallari joqari dárejede ótkerildi Ózbekstan hám Qaraqalpaqstan turmisinda úlken materialliq waqiyalardan biri boldi.

Festivalǵa 80 nen artiq shet el mámleketlerden 300 ge jaqin qatnasiwshilar qatnasip hár bir millet ózine tán milliy qosiqlari menen qatnasti. Fol'klor kórkem óneriniń ayriqsha jarni bolǵan baqsıshılıq kórkem ónerin keń túrde úyreniw, saqlaw hám rawajlandiriw búgingi kúndegi eń aktual waziypalardan biri bolip tabiladi. baqsıshılıq xalıq aralıq festivali sebepli baqsı -shayır, jırawlardıń tekǵana Ózbekstanda bálkim, xalıq aralıq maydanda da orını anaǵurlım joqarıladi. Dúnya xalıqlarınıń jańa Ózbekstan menen mádeniy-aǵartıwshılıq tarawda ilimiy hám dóretiwshilik sheriklik qılıw qızıǵıwshılıǵı joqarıladi. baqsıshılıq kórkem óneri házirgi kúnde jańa Ózbekstanda xalıq aralıq mádeniy sherikliktiń eń tásirli hám natiyjelili usılı hám faktorı dep tán alındı. Bul festivallar arqalı dúnya jámiyetshiliginiń Oraylıq Aziya xalıqları milliy mádeniyatına qızıǵıwshılıqı jańasha tús aldı. Prezidentimiz Sh. Mirziyoevning tábiri menen aytqanda: "Biziń tiykarǵı maqsetimiz – Oraylıq Aziyanı párawan hám turaqlı rawajlanıp atırǵan, isenim hám doslıq mákanına aylandırıwdir". Sonday eken, baqsıshılıq hám dástanshılıq kórkem ónerin jáne de dúnyaǵa jırlaw hám nátiyjeli islerdi ámelge asırıwımız kerek Qaraqalapaq, ózbek, túrkmen baqsılarının repetuari muzikasi tili bir-birine túsinikli ortaq bolip keledi.

XIX ásirdegi baqsilardan ózbek baqsisi Eshbay, túrkmen baqsisi Suyew, qaraqalpaq baqsıları Aqimbet, Muwsa, Arzi bir-biri menen kúta tigiz tvorshestvoliq baylanista bolgan ham usi ush millettin baqsılarının repetuari menen muzikasi da tilide qaraqalpaqlarga da, turkmenlerge de, ozbeklerge de birdey tusinikli bolip keledi. baqsıshılıq ustazdan shákirtke otip shinjirma-shinjir rawajlanip saqlanip kiyatir. Qaraqalpaq baqsıshılıq mektebi tort shaqapqa bolinip olar Aqimbet-Muwsa mektebi, Garipniyaz-Súyew mektebi, Arzi mektebi, Orinbay mektebi dep, har qaysisi ozlerinin atqariwshiliq usillari boyinsha, qubla aral atirapinda danq taratqan ulli baqsilar boldi. Bunda Muwsa baqsinin joli, nagiz qaraqalpaq baqsisinin atqariwshiliq usillari toligi menen sińdirilgen, ózgeshe koloritke iye. Koplegen ataqli baqsılarımizdan Aqimbet, Muwsa, Edenbay, Bayniyaz, Shernazar, Juman, Ótep, Qurbaniyaz, Qudaybergen, Tinibay, Ámet, Esjan, Ótem, Japaq, Shaniyaz, Tilewmurat, Genjebay, Turganbay, Tenel, Aytjan sázande, Ǵayrat sazende ham basqalardi atap otsek boladi. Xalqimizdin madeniyat miyrasi bolgan muzika mádeniyatlarimizdi rawajlandiriwshi bolgan jiraw, baqsi, qissaxan ham qosiqshilardin tutqan orni ogada ulli.

Baqsıshılıq kórkem óneri qaraqalpaq xalqınıń ásirler dawamında tálim-tárbiya tarawındaǵı etnopedagogikası bolıp esaplanadı. Prezidentimiz Sh.Mirziyoev Nókis qalasındaǵı Opera hám baqsıshılıq mektep-internatına barǵan waqtında: «Bunday mekteplerdi shólkemlestiriwimizden tiykarǵı maqset – tariyxımızdı, mádeniyatımızdı tereń úyreniw, ózligimizdi ańlaw. baqsıshılıq – qaraqalpaq eliniń ullı dástúri, onı rawajlandırıw ushın hámme shárayatlardı jaratamız», – dep atap ótken edi.

baqsıshılıq kórkem óneri rawajlansa, mádeniyat hám kórkem ónerdiń rawajlanıwı tábiyiy. Sebebi, Ózbekstan Respublikası Prezidenti Sh.Mirziyoevtiń 2019-jılı 14-maydaǵı PQ-4320-sanlı « baqsıshılıq kórkem ónerin jáne de rawajlandırıw is-ilajları haqqında»ǵı qararında da tómendegishe wazıypalar belgilep berilgen:

- mádeniyat hám kórkem óner mákemeleri qasındaǵı baqsıshılıq dógereklerińiń materiyallıq-texnikalıq bazasın bekkemlew, olardı zárúr ásbaplar hám jıhazlar menen támiynlew;
- baqsıshılıq kórkem óneri menen baylanıslı ilimiy-izertlew, baspa jumısları hám de kompleksli ilimiy ekspediciyalardı qarjılandırıw;

• baqsıshılıq kórkem ónerine baylanıslı qáwenderlikti rawajlandırıw, tarawǵa shet el investiciya hám grantlardı qamtıw;

baqsıshılıq óneriniń jańasha rawajlanıwı bolsa, Qaraqalpaqstanda innovaciyalıq milliy muzıka iliminiń rawajlanıwına da sebepshi boları sózsiz. Sonday aq, Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2018 jıl 1 noyabrdegi PQ 3990 sanlı «Xalıqaralıq baqsıshılıq kórkem óneri festivalın ótkeriw haqqında»ǵı qarardıń qabıl etiliwi tarawdıń rawajlanıwında úlken áhmiyetke iye boldı. Zaman rawajlanıwı menen tarawǵa baylanıslı qabıl etilip atırǵan bul qararlar elimizde ishki hám sırtqı turizmniń jańa basqıshqa kóteriwi ushın da, elimizdiń ekonomikalıq potencialın rawajlandırıw da ornı girewli.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. K.K. Ayımbetov. Muzıka sózligi. Tashkent – 2015.
2. Kalkanatov, Asilbek. "PROFESSIONAL QUALIFICATION OF THE MANAGER IN THE CULTURAL FIELD." *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE* 2.9 (2023): 19-23.
3. Kalkanatov, Asilbek. "THE IMPORTANCE OF MANAGING THE PARTICIPATION OF CULTURAL AND ART INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS IN CULTURAL ACTIVITIES." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.9 (2023): 7-10.
4. Abatbaevna, Saparbaeva Gulshira, and Qolqanatov Asilbek Nazarbaevich. "History of the Development of Spiritual and Educational Processes in Karakalpakstan." (2023).
5. ЮЛДАШЕВА, Манзура, and Асылбек КОЛКАНАТОВ. "ПУТИ ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ В СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СРЕДЕ." *Journal of Culture and Art* 1.1 (2023): 16-20.
6. Zokirovich, Muminmirzo Kholmuminov, and Asilbek Kolkanatov Nazarbaevich. "A LOOK AT THE HISTORY OF CLUB ESTABLISHMENTS AND CULTURAL AND EDUCATIONAL PROCESS IN UZBEKISTAN." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.2 (2022): 37-44.
7. Юлдашева, Манзура, and Асылбек Колканатов. "OILAVIY DAM OLISH MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOIY VA MADANIY MARKETING." *Scientific journal of the Fergana State University* 3 (2022): 6-6.
8. Xolmo‘Minov, Mo‘Minmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "MUFASSAL MUSHOHADALAR ME’MORIDAN MUFASSAL MUSHOHADALAR MEROJI." *Oriental Art and Culture* 3.2 (2022): 568-580.
9. Yuldasheva, Manzura, and Asilbek Qolqanatov. "O ‘ZBEKISTONDA MUZEY MENEJMENTI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH XUSUSIYATLARI." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 254-260.
10. Xolmo‘Minov, Mo‘Minmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "O‘ZBEKISTONDA MADANIY-MA’RIFIY ISHLAR VA KUTUBXONALAR FAOLIYATI (XX ASR TAJRIBALARIDAN)." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 281-290.

11. Kholmuminov, Muminmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "The Formation of the First Libraries in Uzbekistan and the Role of Increasing the Cultural and Educational Awareness of the Population." *International Journal on Integrated Education* 4.12 (2021): 146-151.
12. Nazarbay o'g'li Q. A. OMMAVIY TOMOSHA MUASSASALARI FAOLIYATI TAHLILI //Academic Integrity and Lifelong Learning (France). – 2023. – T. 2. – C. 15-21.
13. Kolkanatov, Asilbek. "IFTIKHORI TIMSOLI TUMOR BRANCH." *JOURNAL OF HEALTHCARE AND LIFE-SCIENCE RESEARCH* 2.11 (2023): 67-69.
14. Nazarbay o'g'li, Qolqanatov Asilbek. "OMMAVIY TOMOSHA MUASSASALARI FAOLIYATI TAHLILI." *Academic Integrity and Lifelong Learning (France)* 2 (2023): 15-21.
15. Kalkanatov, Asilbek, Shahabatdin Makhamatdinov, and Islam Urazbaev. "ACTIVITIES OF NEW KARAKALPAKSTAN CULTURAL CENTERS: REFORM AND ANALYSIS." *Art and Design: Social Science* 3.01 (2023): 1-4.
16. Xolmo'Minov, Mo'Minmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "HIMMATNING QIYMATI ILM VA TAFAKKUR XAZINASI." *World of Philology* 2.1 (2023): 59-64.
17. Qanatbayevna, Aximbetova Gulbahar, and Sarsenbaev Baxadir. "ORIENTAL SCHOLARS ON THE ART OF MUSIC." *Academic Integrity and Lifelong Learning (France)* 3 (2023): 11-14.
18. Qanatbayevna, Aximbetova Gulbahar, and Xudaybergenov Xursandjon. "PEDAGOGICAL CHARACTERISTICS OF THE ART OF GIVING." *Academic Integrity and Lifelong Learning (France)* 3 (2023): 7-10.
19. Qanatbaevna, Akhimbetova Gulbahar. "Perspectives of Development and Educational Significance of Bakhshi Art." *Miasto Przyszłości* 31 (2023): 67-71.
20. Gulbahar, Akhimbetova, and Munteeva Gulnara. "INTERNATIONAL COOPERATION IN THE ART OF BAKHSHI AND DASTAN IN NEW UZBEKISTAN: ACHIEVED RESULTS AND ANALYSIS." *Universum: филология и искусствоведение* 2 (92) (2022): 24-27.
21. Paluaniyazov, Miyrbek. "Musiqa madaniyati darslarida ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llash mazmuni." *Science and Education* 2.9 (2021): 364-368.
22. Palwaniyazov, Miyrbek. "THE IMPORTANCE OF THE FOLLOWING EXERCISES IN DEVELOPING EFFICIENCY IN THE PERFORMANCE ON NOTES." *Интернаука* 5-2 (2021): 87-89.
23. Paluaniyazov, Miyrbek. "YOSHLARGA MUSIQAVIY TARBIYASIDA PEDAGOGLARNING USULLARI." *Oriental Art and Culture* 3.2 (2022): 883-888.
24. Yuldasheva, Zuxra. "MILLIY VA ZAMONAVIY MUSIQA SANATINING TURFA VA RANG-BARANG USLUBI." *Miasto Przyszłości* 39 (2023): 256-259.
25. Юлдашева, Зухра. "ОСНОВНЫЕ ВЫРАЗИТЕЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ТАНЦЕВАЛЬНОГО ИСКУССТВА." *Oriental Art and Culture* 4.3 (2023): 822-827.
26. Meńlimuratov, T. "BAQSILAR HA'M BAQSISHILIQ MEKTEPLERI." *Экономика и социум* 6-2 (109) (2023): 283-288.

27. Юлдашева, Зухра. "Развитие хореографии как самостоятельного вида искусства." *Science and Education* 3.12 (2022): 916-922.
28. Liza, Aximbetova. "AKTYORLAR ROL USTIDAGI ISH JARAYONI." *Miasto Przyszłości* 40 (2023): 356-359.
29. Aximbetova, Liza. "Ovozdagi qusurlar va ularni yengish yo’llari, ovoz gigienasi va xonanda tartibi." *Science and Education* 4.1 (2023): 416-421.
30. Munteeva, G. "OQUVCHILAR OVOZINI RIVOJLANTIRISH BOYICHA NATIJALARINI ANIQLASH." *Miasto Przyszłości* 40 (2023): 384-386.
31. ZARIMBETOVA, Saltanat, and Gulnara MUNTEEVA. "XONANDANI TARBIYALASH JARAYONIDA O ‘QITUVCHI TURLI USULLARDAN FOYDALANISHI." *Journal of Culture and Art* 1.3 (2023): 36-41.
32. Satpay, Uzakov. "The Creator of Folklore is the People." *Miasto Przyszłości* 27 (2022): 197-198.
33. Erejepbaevich, Uzakov Satbay. "MUSIQA VA SANAT MAKTABLARI OQUVCHILARIDA BAXSHICHILIK SANATIGA OQITISH TENDENSIYALARI." *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI* 2.3 (2022): 54-57.
34. Otarbaev, Daniyar. "MUSIQA-INSONNING TURMUSH TARZI VA IJTIMOY HAYOTIDA ETADIGAN VOSITALAR." *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры* 3.1 Part 2 (2023): 102-104.
35. Отепбергенова, Гөззал. "МЕТАФОРАНЫҢ КӨРКЕМЛИК ТӘБИЯТЫ." *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences* 2.4 (2023): 23-25.
36. Uzakov, Satpay. "Pedagogik qobiliyat insonning boshqa sifatlari kabi amaliy ish faoliyatida rivojlanib borishi." *Science and Education* 3.12 (2022): 667-672.
37. Yerejepbaevich, Uzakov Satbay. "Trends of development of bakhshich tradition in our people (on the example of Karakalpakstan)." *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal* 12.3 (2022): 73-76.
38. Koshkinbaevna, Askarova Ziywar. "THE SIGNIFICANCE OF THE ACTIVITY OF CREATIVE TEAMS AND THEIR ANALYSIS." *JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING* 2.11 (2023): 92-96.
39. ASKAROVA, ZIUAR, and LOLA MAHAMATDINOVA. "THE ROLE OF TEACHERS IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATION OF FUTURE MUSIC TEACHERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS." *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876* 16.8 (2022): 20-23.
40. Қоңыратбаев, Айдос, and Зиўар Асқарова. "ЎРТА ОСИЁ ҲУДУДИДА ИЖРОЧИЛИК САНЪАТИНИНГ ПАЙДО БЎЛИШИ." *Oriental Art and Culture* 3.2 (2022): 777-781.

41. Жарылқағанов, Абдисаид, and Зиўар Асқарова. "ЎЗБЕК ВА ҚОРАҚАЛПОҚ АНЪАНАВИЙ МУСИКА АСБОБЛАРИ." *Oriental Art and Culture* 3.2 (2022): 741-746.

42. Mirzagul, Sapaeva. "Importance of Professional Skills in Forming Acting Skills." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.11 (2023): 87-93.

43. Mirzagul, Sapaeva. "Mashq Bu Bilim Olishning Asosiy Vositasi." *Miasto Przyszłości* 40 (2023): 443-446.

44. Timurman, Meńlimuratov. "XALÍQ QOSIQLARÍNÍŃ SAQLANÍP KELIWINDE BAQSÍLARDÍŃ TUTQAN ORNÍ." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.11 (2023): 82-86.

45. Asqarov, Niyazbek. "Dirijyorlik etishda asarning mustaqil ijrosi." *Science and Education* 3.1 (2022): 996-1000.

46. Asqarova, Z. "QARAQALPAQ XALÍQ AWÍZEKI DÓRETPELERINIŃ IZERTLENIW TARIYXÍ (QAHARMANLÍQ DÁSTANLARÍ)." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.11 (2023): 36-41.